

Melville – Bílá velryba

Ríkejte mi Izmael. Před několika lety – nezáleží na tom, kdy to přesně bylo – měl jsem v peněžence sotva pár grošů a nic zvláštního mě nepoutalo k pevnině; napadlo mi tedy, že bych mohl na moře, trochu se zas podívat na tu vodní část světa. Dělavám to tak, chci-li zahnat omrzlost a upravit si krevní oběh. Kdykoli zpozoruji, že se začínám tvářit zatrpkle, kdykoli má duše prožívá svůj teskně mžívý listopad; kdykoli si všimnu, že se nevědomky zastavuji před obchody s rakvemi a kráčím v poslední řadě každého pohřebního průvodu, který potkám; ale zejména kdykoli těžkomyslnost nabude nade mnou takové moci, že musím volat na pomoc všechny své mravní zásady, abych záměrně nešel na ulici a soustavně lidem nesrážel klobouky s hlavy – tehdy vím, že je svrchovaný čas, abych se co nejrychleji dostal na moře. Nahrazuje mi to kulku z revolveru. Cato s filozofickou okázalostí nalezl na meč; já prostě odcházím na loď. Není na tom nic překvapujícího. Téměř všichni lidé v podobném stavu, kdyby si to jen uvědomili, dříve nebo později zatouží po moři bezmála stejně jako já.

Vypráví se, že v New Bedfordu dávají otcové svým dcerám věnem velrybu a neteře odbývají několika delfíny. Chcete-li vidět nádhernou svatbu, musíte do New Bedfordu; tam prý v každém domě mají nádrže oleje a každý večer bezstarostně vysvítlí tolik svíček z velrybího tuku, že by, nastaveny na sebe, dosáhly výšky člověka.

V létě je na město radost pohledět; dlouhé třídy, vroubené krásnými javory, jsou jako ze zeleně a ze zlata. A v srpnu krásné a štědré koňské kaštany, větvičky se jako svícny vysoko do vzduchu, nabízejí chodcům vztyčené hrotité kužele svých soukvětí. Tak všemohoucí je lidská dovednost: v mnohých čtvrtích New Bedfordu vykouzila jásavé terasy květin tam, kde dříve byly jen holé skály, pohozené v poslední den stvoření světa.

A ženy v New Bedfordu kvetou stejně jako jejich rudé růže. Růže však kvetou jenom v létě, kdežto krásné růžičky na tvářích žen jsou trvalé jako světlo sluneční v sedmém nebi. Jinde se jejich svěžestí nic nevyrovná, jenom prý v Salemu, kde, jak jsem slyšel, dívky prý tolik voní muškátem, že jejich milenci, námořníci, je cítí na míle od břehu, jako kdyby se blížili k ostrovům Moluckým, a ne k puritánským písčínám.

Proč stále odmítáme radovat se z osudu těch, o kterých přece tvrdíme, že přebývají v nevýslovné blaženosti? Proč všichni žijí tak usilují umlčet všechny mrtvé? Proč jen pouhá pověst o klepání v hrobech poděsí celé město? To všechno má svůj smysl.

Vždyt víra se živí jako šakal mezi hroby a právě z těchto hříšných pochybností čerpá nejjivotnější naději.

Netřeba líčit, s jakými pocity jsem se díval na ty mramorové desky v předvečer své nantucketské plavby a četl z nich v šeru onoho zamračeného, truchlivého dne osud velrybářů, kteří odešli přede mnou. Ano, Izmaeli, stejný osud čeká třebaš i tebe! Ale nějak jsem se zas rozveselil. Příjemné nutkání odcestovat, pěkné vyhlídky na povýšení, tuším – ano, velrybářský člun mi dá dekret nesmrtelnosti. Ano, v tomto velrybářském řemesle číhá smrt – nevýslovně rychlé, zmatené odeslání člověka na věčnost. Ale co na tom? Myslím, že jsme si otázku života a smrti řádně zmotali. Myslím, že to, čemu tady na zemi říkáme můj duch, je naše pravá podstata. Zdá se mi, že se v nazarání na věci duchovní až příliš podobáme ústřicím, jež se dívají na slunce skrze vodu a tu hustou vodu považují za nejjidší vzduch. Soudím, že mé tělo je jenom útulek mé lepší bytosti. Ve skutečnosti ať si vezme moje tělo kdo chce, vezměte si je, to nejsem já! A proto třikrát hurá Nantucketu! Necht' mi rozbijí člun a zničí mé tělo kdy chtějí; zničit mou duši nemůže ani sám Zeus.

Jonáš se podobal člověku, který po noční pitce chvátá na lůžko, stále ještě vravoraje, ale kterého už začíná bodat svědomí, jako když vyhazuje římský závodní kůň a špice ocelového postroje se do něho tím víc zarážejí; podobal se člověku, který se v té své mizérii pořád obrací a převrací zachvacován závratí a zoufalstvím, prose Boha o zničení, dokud záchvat nepřejde, a jehož se v nejprudším víru pocitovaných běd zmocní už jen hluboká otupělost, otupělost člověka, který krvácí na smrt, protože je zraněno svědomí a není čím ránu ošetřit; tak po trýznivém zmitání na lůžku tíha zoufalství strhla Jonáše do spánku.

Tehdy nadešla doba přílivu; loď zvedla kotvy, a nikým nepozdravována odplová rozkymáceně od opuštěného mola do Tarsu. Ta loď, moji přítel, byla první pašerácká loď, o které máme záznam! Kontrabandem byl Jonáš.

Jsem dobrý křesťan, narozený a vychovaný v lůně neomylné presbyteriánské církve. Jak bych se tedy mohl připojit k tomuto divoškému modloslužebníku a klanět se jeho kusu dřeva? Co však je bohoslužba? řekl jsem si. Myslíš, Izmaeli, že velkomyslný Bůh nebes a země – i s pohany a se vším vsudy – by mohl žárlit na bezvýznamný kousek černého dřeva? Vyloučeno! Vždyť co je bohoslužba? – Konat vůli Boží, to je bohoslužba. A co je vůle Boží? – Činit svému bližnímu, co bych si přál, aby bližní činil mně – to je vůle Boží. Nuže, Kvíkveg je můj bližní. A co bych si přál, aby tento Kvíkveg pro mne udělal? Nu, aby spolu se mnou uctíval Boha po mém způsobu – po presbyteriánsku. Z toho plyne, že já musím Boha uctívat po jeho, čili musím se stát modloslužebníkem. Zapálil jsem tedy hoblovačky, pomohl postavit a podepřít nevinného malého bůžka a nabídl jsem mu, Kvíkveg a já, opečený suchar. Dvakrát či třikrát jsem se před bůžkem poklonil a políbil mu nos. Když jsme s tím byli hotovi, svlékli jsme se a šli do postele usmíření s vlastním svědomím a celým světem. Před spaním jsme ještě trochu rozprávěli.

Nevíme, čím to je, ale pro důvěrná sdělení mezi přáteli se nejlépe hodí postel. Právě tady si prý muž se ženou navzájem otvírají duše dokofán. Někteří staré dvojice manželské často leží a hovoří o starých časech téměř až do rána. Takto tedy jsme leželi v líbáncích našich srdcí, já a Kvíkveg – přátelská, láskyplná dvojice.

Znám dobře kapitána Achaba; před lety jsem s ním plul jako první důstojník; vím, že je to dobrý člověk – není to sice nábožný dobrák jako Bildad, ale dobrák, který kleje – asi jako já – jenže ve větším měřítku. Ano, ano, vím, že nikdy nebyl opravdu veselý; ale také vím, že na zpáteční cestě byl po nějaký čas trochu pomatený; ale to zaviniily prudké bodavé bolesti v jeho pahýlu, jak mohl každý vidět. Také vím, že od té doby, co ho za poslední plavby připravila o nohu ta prokletá velryba, byl trochu trudnomyslný – zoufale trudnomyslný a někdy až zuřivý, ale to všechno přejde. Jednou provždy ti musím říci a musím tě ujistit, mládenče, že je lepší plout s trudnomyslným dobrým kapitánem nežli s usměvavým špatným kapitánem. Tak tedy sbohem – a nehovoř špatně o kapitánu Achabovi, protože má náhodou nedobrý jméno. Ostatně, hochu, má manželka – ani tři plavby není ženat – roztomilá, oddané děvče. A představ si: s onou milou dívkou má ten starý kapitán dítě; myslil bys tedy, že Achab je zlý, beznadějně špatný člověk? Ne, ne, hochu. Achab je snad postižený, poznamenaný, ale přece jen má své dobré lidské stránky!“

Jetliže přes to přese všechno dosud tvrdíte, že se k velrybaření nepojí žádné esteticky vznešené představy, tedy jsem ochoten potýkat se s vámi padesátí kopími a pokaždé vás srazit s koně s roztrfštěnou přílbou.

Řeknete, že velryba dosud nenašla slavného spisovatele a velrybářství slavného kronikáře.

Velryba že dosud nenašla slavného spisovatele a velrybářství slavného kronikáře? Kdo první popsal našeho leviatana? Kdo jiný než silný Job! A kdo napsal první vyprávění o velrybářské dopravě? Nikdo méně vznešený než Alfréd Veliký, který svým královským perem zaznamenal vyprávění Othera, norvěžského lovce velryb z oněch dob. A kdo proslavil v parlamentě zanicený chvalo zpěv na nás? Kdo jiný než Edmund Burke!

To je sice pravda, ale velrybáři sami jsou jen ubožáci, v jejich žilách neproudí vznešená krev.

V jejich žilách že neproudí vznešená krev? Mají v sobě krev vznešenější, než je královská. Babička Benjaminova Franklina byla Mary Morrellová, později provdaná Folgerová, jedna z nantucketských starousedlíků. Od ní se táhne dlouhá linie harpunářů Folgerů – kteří byli všichni pokrevně příbuzní se vznešeným Benjaminem – a ještě dnes vrhají nabroušené žezlo z jedné strany světa na druhou.

Nuže dobrá; ale všichni přiznávají, že velrybářství není jaksi počestné zaměstnání.

Velrybářství že není počestné? Velrybářství je královské řemeslo! Podle starého anglického zákona je velryba prohlášena za „královskou rybu“.

Ó, to jen podle jména. Velryba sama – tou se nikdy nikdo okázale nehonobil.

Velrybou se nikdy nikdo nehonobil? V jednom z nejvelkolepějších triumfálních průvodů, uspořádaném na počest římského generála při vjezdu do hlavního města světa, byly kosti velryby, dopravené sem až ze syrského pobřeží, nejvýznamnějším předmětem slavnostního průvodu.*

Budíž tedy, když to uvádíte. Ale říkejte si co chcete, ve velrybářství není pravé důstojnosti.

Ve velrybářství že není důstojnosti? Důstojnost našeho povolání dosvědčují sama nebesa. Delfín je souhvězdí na jižní obloze! Už dost! Smekněte klobouk v přítomnosti carově a smekněte před Kvíkvegem. Už dost! Znám muže, který za svého života zabil tři sta padesát velryb. Považuji toho muže za důstojnějšího, než byl onen velký starověký vojevůdce, který se chlubil, že dobyl stejného počtu ohrazených měst.

A pokud jde o mne, ukáže-li se náhodou, že ve mně dřímají jakési talenty dosud neobjevené, a já si opravdu vysloužím slušné jméno v tomto malém, ale nesmírně mlčenlivém světě, po němž jsem snad docela oprávněně zatoužil; udělám-li potom něco, co by člověk celkem vzato raději udělal, než neudělal; jestliže při mé smrti vykonavatelé mé poslední vůle – nebo lépe moji věřitelé – najdou v mém stolku nějaký cenný rukopis, tedy v něm asi připiší všechnu čest a slávu velrybaření: pro mne byla velrybářská loď Yalskou i Harvardovou univerzitou.

Kapitán Achab stál na můstku.

Nezdálo se, že by byl nějak tělesně nemocen nebo že by se z nemoci zotavoval. Vypadal jako muž, který byl odříznut od kůlu, když mu oheň již olízal všechny údy, ale nestrávil je a neporušil ani v nejmenším jejich hutnou, vyzrálou pevnost. Celá jeho vysoká, široká postava byla jakoby ulita z bronzu a zformována v nezměnitelném kadlubu jako Perseus od Celliniho. Zpod šedých vlasů mu vybíhalo úzké, sinavě blede zbarvené znamení, táhlo se jako prut rovně dolů po jedné straně osmahlé tváře a mizelo na krku pod oděvem. Připomínalo tu svislou rýhu, která se někdy objeví na rovném, vysokém kmeni velkého stromu, když po něm prudce sjede blesk, a nesraziv jedině větve, vyrýje v kůře brázdu od vrcholku ke kořenům a zmizí v zemi, nechávaje strom dále žít, ale poznamenaný ohněm. Zda se s tímto znamením narodil, či byla-li to jizva po nějaké hrozné ráně, to nikdo jistě nevěděl. Jako by se všichni mlčky dohodli, po celou plavbu se o tom nikdo slůvkem nezmínil, zvláště ne důstojníci.

Když Stubb odešel, Achab chvíli stál, nahýbaje se přes zábradlí, a potom, jak si zvykl v poslední době, zavolal námořníka, který měl hlídku, a poslal ho dolů pro svou kostěnou stoličku a také pro dýmku. Zapálil si dýmku u kompasnicové lampy, a postaviv si stoličku na návětrné straně paluby, seděl a kouřil.

Za starých nordických časů, jak vypráví tradice, byly trůny dánských králů, milujících moře, zhotovovány z narvalích klů. Jak se potom člověk mohl dívat na Achaba sedícího na oné třínožce z kostí a nevzpomenout si na královský majestát, který symbolizovala? Vždyť Achab byl chánem na lodi, králem moře a velkým pánem leviatanů.

Dovolte, majitelé lodí z Nantucketu, abych vás na tomto místě důtklivě varoval! Strážte se najímat do bdělých rybařských posádek mladíky s hubeným obličejem a vpadlými očima, kteří se oddávají nevhodnému přemítání a nabízejí se k práci na lodi, ač mají v hlavě spíše Phaedona než Bowditcha. Pravím, chraňte se takových mládenců; vaše velryby nemohou být chyceny, dokud je někdo nespátří, a tento mladý platonik se zapadlými očima desetkrát zbrzdí moře kolem světa a neobohatí vás ani o jediný zejdlík vorvaniny. Tohle varování není nijak zbytečné. Vždyť velrybářství dnes skýtá útočiště mnoha romantickým, melancholickým a zapomnětlivým mladým mužům, kterým se znechtily trampoty na pevnině a kteří hledají smysl života v ovzduší dehtu a rybiho tuku. Childa Harold vyleze často na vrchol stožáru některé nešťastné a smolařské velrybářské lodi a zádumčivě vykřikuje:

*„Vzduj se, hluboké modré moře, vzduj!
Desetitisíce velrybářů tě brázdí marně.“*

Kapitáni takových lodí si velmi často vezmou roztržité mladé filozofy na paškál a vyčítají jim, že nemají dost „zájmu“ o plavbu; naznačují jim, že nikdy nepocítí čestnou ctižádost, poněvadž si v hloubi duše přejí velrybu raději nevidět nežli uvidět. Ale je to všechno marné. Tito mladí platonikové se domnívají, že jejich zrak je nedokonalý, jsou krátkozrací; proč by si tedy měli namáhat oční nerv? Divadelní kukátko nechali doma.

Není v tobě života kromě onoho kolébání, způsobeného mírným houpáním lodí, a loď má zase pohyb od moře, a tomu jej udílí nevyzpytatelný boží příliv a odliv. Ale ve chvíli, kdy tě ovládá toto snění, pohni nohou nebo hlavou jen nepatrně, přestaň se držet a s hrůzou si zas uvědomíš, kdo jsi. Vznáš se nad descartovskými víry. A třeba uprostřed dne, za nejkrásnějšího počasí, propadneš se průzračným vzduchem s přidruženým výkřikem do letního moře a již se nikdy nevyvotíš. Dejte si dobrý pozor, panteisté!

U všech dřábů, mužové, viděli jste Moby Dicka, to je Moby Dick – Moby Dick!“

„Kapitáne Achabe,“ řekl Starbuck, jenž doposud se Stubbem a Flaskem pozoroval svého představeného se vzrůstajícím údivem, ale nakonec zřejmě mě připadl na myšlenku, která trochu vysvětlovala celý ten div. „Kapitáne Achabe, slyšel jsem o Moby Dickovi – není Moby Dick ten vorvaň, který vám urval nohu?“

„Kdo ti to řekl?“ vykřikl Achab a potom se odmlčel. „Ano, Starbucku, ano, moji milí vespolek. Byl to Moby Dick, ten mě připravil o můj stožár; Moby Dick mi dopomohl k tomuto mrtvému pahýlu, na kterém teď stojím. Ano, ano,“ vykřikl s hrozným, hlasitým zvířecím zaštkáním, jako když je los zasažen do srdce, „ano, ano, byla to ta prokletá bílá velryba, ta mě zničila, ta ze mne udělala nadosmrti takového nebožáckého mrzáka!“ Potom rozhodil obě paže a s bezuzdným proklínáním vykřikoval: „Ano, ano! Budu ji pronásledovat kolem Dobré naděje a kolem mysu Horn a kolem norského Malstrómu a třebas až do plamenů pekelných, než abych se jí vzdal. A proto jste se, námořníci, vydali na cestu, lovit onu bílou velrybu po obou březích pevniny a všemi směry přes celou zeměkouli, dokud nebude chrlit sedlou krev a nerozestře ploutve. Tak, co tomu říkáte, chlapci, budete mi pomáhat? Myslím, že vypadáte stvoletně.“

„Ano, ano!“ zvolali harpunáři a námořníci a přiběhli blíže k rozčilenému starému muži. „Ostre sledovat bílou velrybu, ostré kopí Moby Dickovi!“

Ach Bože! Plout s takovou pohanskou posádkou, s muži, kteří byli kdesi zrozeni spíše žraločími mořem než lidskou matkou! Bílá velryba je jejich Gorgona. Slyšme! Ty dábské orgie! To rozpustilé veselí na přídí, a naproti tomu nerušený klid na zádi! Myslím, že je to obraz života. Jiskřivým mořem letí vpřed veselá, bojovná a škádlivá příd, ale jen proto, aby táhla za sebou chmurňou Achaba, jenž přemítá na zádi ve své kajutě, nad zbrázděnou vodou, která ji o kousek dál pronásleduje vlčím jekotem. To táhlé vytí mi proniká až do kostí. Ticho, vy hýřilové, a postavte hlídky! Ach, živote! Právě v takovéto hodině, kdy duše zdeptaná musí pít z pramene poznání – jako se násilně krmí divocí, nevzdělaní ještě tvorové – ach živote, právě nyní cítím, že je v tobě skrytá hrůza. Ale to nejsem já! Ta hrůza není ve mně, a pokud budu cítit jako člověk, dotud se budu snažit bojovat s vámi, vy strašné přízraky budoucnosti. Stůjte při mně, podpírejte mě, poutejte mě, ó vy požehnané síly!

Já, Izmael, jsem patřil do této posádky, mé výkřiky splývaly s výkřiky ostatních, má přísaha se spájela s jejich přísahou; křičel jsem hlasitěji a svou přísahu jsem kul a vyztužoval pevněji, protože mi v hloubi duše bylo úzko. Měl jsem fantastický, tajemný pocit spřízněnosti; Achabova neuhastitelná zášť jako by byla záští mou. Lačným sluchem jsem lupal příběh o vražedné obludě, které jsme já a všichni ostatní přísahali boj a pomstu.

Poněvadž někteří velrybáři byli obeznámeni s takovými divy a věděli, že bílá velryba po opakovaných odvážných útocích vždy unikla živá, není divu, že byli ve své pověřivosti ještě více utvrzeni a prohlašovali, že Moby Dick je nejen všudypřítomný, ale také nesmrtelný (neboť nesmrtelnost je jen všudypřítomnost v čase), a že i tehdy, když se mu do boků zabodnou celé háje kopí, odpluje nezraněn. Kdyby opravdu měl jednou chrlit hustou krev, takový pohled by byl jen strašidelným předudem, neboť mnoho set mil odtud, ve vodách krví nezkalených, bylo by opět vidět jeho čistý vodotrysk.

I když odvrhneme tyto nadpřirozené dohady, měla tělesná stavba a nepopíratelný charakter této obludy dosti znaků, jež mohly velmi mocně zapůsobit na obrazivost. Od jiných vorvaňů ho neodlišovaly ani tak jeho neobvyklé rozměry jako spíš – jak už jinde naznačeno – zvláštní sněhobílá, vrásčité čelo a vysoký hrb podobný bílé pyramidě. To byly jeho význačné rysy, znamení, kterými i v nekonečných nezbádaných mořích a na velkou vzdálenost dokazoval svou totožnost těm, kteří ho znali.

Ostatní jeho tělo bylo tak bíle pruhované, skvrnitá a mramorovaná, že se mu nakonec dostalo příznačného pojmenování bílá velryba. Jméno věru plně pochopili ti, kdo viděli na vlastní oči, jak klouzá v pravé poledne temně modrým mořem, nechávaje za sebou mléčnou brázdu bělavé pěny jiskřící zlatými záblesky.

Skutečnou hrůzu však nevyvolávala ani neobvyklá velikost této velryby, ani nápadné zbarvení, ani znetvořená spodní čelist, jako spíš bezpříkladná inteligentní zlomyslnost, která se, jak očití svědkové tvrdili, projevovala vždy znovu a znovu v jejich útocích. Větší strach než všechny ostatní naháněly ovšem její zrádné úniky. Mnohdy totiž plula před svými jásjícími pronásledovateli se všemi zřejmými známkami zděšení, ale dovedla se náhle obrátit, vrhla se na lovce a buď roztržila jejich člun na kusy, nebo je zahnila zděšené zpět k lodi.

Nelze se tedy nijak divit, že od onoho utkání téměř smrtelného Achab v sobě živil divokou touhu pomstít se velrybě a že čím dál víc propadal cho-robné zblbslosti, až se mu konečně ve velrybě soustředěvaly nejen všechny jeho tělesné strasti, ale i všechno rozhořčení rozumové a duchovní. Bílá velryba před ním plula jako monomaničké vtělení všech těch skrytých příčin zla, kterými se někteří hloubaví lidé šírají, až konečně žijí dál jen s oslabeným zájmem a s oslabenou energií. Od počátku světa tu existuje nepostižná zloba; ani moderní křesťané jí neupírají vládu nad půlí světa; staří východní ofité ji uctivali v soškách představujících dčbla. Achab se tak nesnížil a neuctíval onu zlobu jako oni, nýbrž blouznivě přenesl pojem zla na nenáviděnou bílou velrybu a postavil se, všecek zmrzačen, proti ní. Všechno, co nejvíc dohání k ší-lenství a muči; vše, co bouří hladinu věcí; všechna zlomyslná pravda; vše, co trhá nervy a drtí mozek; všechny skryté démonismus života a myšlenky; všechno zlo šílenému Achabovi viditelně ztěšňoval Moby Dick a v něm je bylo prakticky možno napadnout. Na jeho bílý hrb nakupil všechnu zlobu a nenávisť, kterou pociťovalo lidstvo od Adama, a potom – jako by jeho hrud bylo moždířem – vypaloval na něj střely svého žhavého srdce.

Čím byla bílá velryba Achabovi, to už jsme naznačili; čím byla ně-kdy mně, to dosud řečeno nebylo.

Vedle oněch dost pochopitelných úvah o Moby Dickovi, jež mu-sely čas od času vyvolat poplach v duši každého člověka, byla tu ještě jiná myšlenka, či spíše neurčitá, bezejmenná hrůza, již byl obestřen a která někdy svou mohutností zcela přehlušila všechno ostatní. A přece to bylo něco tak mystického a téměř nevyslovitelného, že skoro ztrácím naději, že bych to dovedl srozumitelně vyjádřit. Ze všeho nejvíc mě totiž děsila prá-vě bělost velryby. Jak mohu doufat, že vyjádřím své dojmy? A přesto je, třebaš nejasně a zkusmo, vyjádřit musím, jinak by všechny tyto kapitoly byly bezcenné.

Ačkoli u mnohých výtvorů přírody bělost rafinovaně zvyšuje krásu, jako by jim udělala něco ze své zvláštní působivé síly, jako je tomu u mramorů, u květů kdoule, u perel; ačkoli různí národové uznávali tuto barvu za jakou-si královskou výsadu a burmští vznešení králové v Pegu dokonce dávali přednost titulu „Pán bílých slonů“ před mnohomluvností všech ostatních svých mocenských přívlasků; ačkoli nynější králové Siamu rozvinují své standarty s tímto sněhobílým čtvernožcem; ač na hanoverské vlajce je figu-ra sněhobílého koně, a říšskou barvou velké říše rakouské, císařské dědičky všemocného Říma, byla rovněž tato císařská barva; ačkoli se tato zvláštní výsada přenáší i na lidskou rasu a dává bělochovi pomyslnou nadvládu nad kteroukoli rasou barevnou; ačkoli kromě toho všeho bělost často značila veselí, neboť u Římanů bíle označený den znamenal den radostný; ačkoli pro různé pozemské tajemné síly a symboly se stala tato barva odznakem mnoha dojmavých a ušlechtilých vlastností – nevinnosti nevěst a pozhna-ného stárí; ačkoli u amerických rudochů nejzávažnější čestnou zárukou bylo darovat bílý vampumový pás; ačkoli v mnohých zeměpásech bělost v soudcově hermélínu označuje majestát spravedlnosti a dodává denně vzne-šenosti králům a královnám, jejichž kočár táhnou sněhobílí oři; ačkoli bě-lost i v nejvyšších mystériích nejvznešenějších náboženství symbolizuje božskou neposkvrněnost a moc; ač perští uctívali ohně pokládali bílý roz-větvený plamen za nejposvátnější na oltáři a ač se v řeckém bájesloví sám velký Zeus vtělil v sněhobílého býka; ačkoli pro šlechtné Irokézy byla obět posvátného bílého psa za zimního slunovratu největší slavností jejich ná-boženství, poněvadž toho neposkvrněného věrného tvora považovali za nejčistšího posla, jakého mohou vyslat k Velkému duchu s výročním pose-lstvím své věrnosti; ačkoli přímo z latinského výrazu pro bělost všichni křes-tanští kněží odvozuji název jedné části svého liturgického roucha, alby ne-boli tuniky, která se nosí pod rouchem duchovního; ačkoli se při posvá-tných obřadech římského vyznání užívá barvy bílé zvlášť při oslavě utrpení Kristova; ačkoli ve zjevení svatého Jana jsou dána bílá roucha vykoupěným a čtyřiaadvacet starců stojí v bílých rouchách kolem velkého bílého trůnu a Hospodin tam sedí bílý jako vlna – přese všechny tyto nahromaděné před-stavy toho, co je líbezné, čestné a vznešené, tají se v nejzákladnější předsta-vě této barvy přece jen něco úskočného, co vzbuzuje v duši větší zděšení než rudost, kterou nás léká kreva.

Právě tato úskočnost způsobuje, že je-li pojem bělosti odločen od pří-jemnějších představ a spojen s kterýmkoli předmětem, který je už sám se-bou hrozný, stupňuje jeho hrůzu až do krajnosti. Vzpomeňte na bílého po-lárního medvěda a bílého žraloka z tropů. Nevzbuzuje snad právě jejich hebká bělost tak nesmírnou hrůzu? Příšerná bělost dodává jejich mlčenlivé-mu pohledu tak ohavné mírnosti, že vypadají spíše odporně než strašlivě. Proto na heraldickém štítu tygr s tesáky zuřivě vyceněnými tolik nepodrývá odvalu jako bílý medvěd nebo bílý žralok.*

A vzpomeňte si na albatrosy. Kde se vzala ta oblaka duchovního obdivu a blede hrůzy, jimiž tyto bílé přeludy plují ve fantazii každého z nás? První, kdo nám vnukl toto ocarování, nebyl Coleridge, nýbrž největší nelichotiví dvorní básník boží, příroda.**

V některých případech i společná dědičná zkušenost celého lidstva vydá-vá svědectví o nadpřirozenosti bílé barvy. Není pochyby, že při pohledu na mrtvého děsí nejvíc jeho mramorová bledost; ta jako by vskutku byla znám-kou zděšení na onom světě, stejně jako tady je známkou smrtelného stra-chu. A z oné bledosti mrtvého jsme přejali výraznou barvu rubáše, do něhož mrtvé zahalujeme. Dokonce i naše pověřivost halí přízraky do sně-hobílého pláště. Všichni duchové se vynořují v mléčné bílé mlze. – A když už jsme v těch hrůzách, dodejme ještě, že i král děsu, jak ho líčí evangelista, jede na bílém koni.

Nechť si člověk v jiné náladě dává bělost za symbol čemukoli vzneše-nímu nebo laskavému, přece nemůže popřít, že tato barva v svém nejhlubším, idealizovaném významu budí v jeho duši zvláštní strašidelný dojem.

Nerozřešili jsme však ještě otázku čaromoci této bělosti a nedověděli se, proč tak mohutně působí na duši. A co je ještě podivnější a významnější, proč, jak jsme viděli, je nejvýmluvnějším symbolem věcí duchovních, ba víc, pravým závojem křesťanského božstva a zároveň také umocňujícím činitelem věcí, které lidstvo nejvíc děsí.

Je to snad proto, že svou neurčitostí předznamenává nemilosrdné pusti-ny a nekonečnosti vesmíru a že nás tedy zezadu lstivě probodává myšlen-kou na zkázu, když se díváme do bílých hloubek mléčné dráhy? Nebo snad proto, že bělost není v podstatě ani tak barva jako spíš viditelný nedostatek barvy, a přitom sloučenina všech barev? Je to proto, že v zasněženě širé krajině nás ovane zvláštní němá prázdnota, plná významu – bezbarvost a všebarevnost bezbožectví, jehož se děsíme? A když uvažujeme o druhé teorii přírodních filozofů, že totiž všechny ostatní pozemské barvy – každá vznešená či roztomilá okrasa, něžné zbarvení nebe a lesů při západu slunce, i ozdobný samet motýlů a motýlokvětá líčka mladých dívek – to všechno že jsou jen důmyslné klamy, které vlastně nejsou v hmotě obsaženy, nýbrž jen zvenčí na ni naneseny, takže celá zbožňovaná příroda je nalíčena jako ne-věstka, jejíž lákadla nekryjí nic než márnici uvnitř; a jdeme-li dále a uvažuje-me, že ona mystická kosmetika, která vyrábí každou barvu, totiž onen veliký princip světla sám v sobě, navždy zůstává bílá nebo bezbarvá, a kdyby půso-bila na hmotu zcela bezprostředně, že by pokryla všechny předměty, i tulí-pány a růže, svým vlastním bílým zabarvením – přemýšlíme-li o tom všem, leží před námi ochromený vesmír jako malomocný. A jako oni tvrdohlaví cestující po Laponsku, kteří odmítnou nosit na očích barevné a zbarvující brýle, tak se i ubohý nevěrec sám oslepí zíráním na velkolepý bílý povlak, který zahaluje celý obzor kolem něho. A symbolem toho všeho byl ten bílý albn. Divíte se ještě vášnivě honbě za ní?

Zajděte však do starých galerií a podívejte se, jak slavný křesťanský malíř zobrazil tuto rybu! Nepodařilo se mu to o nic lépe než předpotopnímu In-dovi. Je to Guidův obraz Persea zachraňujícího Andromedu před mořskou obludou nebo velrybou. Odkud měl Guido model k takovému podivnému tvoru? Ani když Hogarth maloval totéž v „Sestoupení Perseovu“, neudělal to o nic lépe. Obrovské tělo Hogarthovy obludy, šplhající se na hladině, vytlačuje sotva na píd vody. Na zádech má cosi jako vysoké sedadlo pro jízdu na slonu a její rozervěnou tlamu s tesáky, do níž se valí vlny, mohli bychom považovat za Zrádcovu bránu, vedoucí z Temže po vodě do Toweru. Potom tu jsou velryby z „Prodrumu“ starého skotského Sibbald a velryba Jonášova, jak je zobrazována v ilustracích starých biblí a na dřevorytech starých čítanek. Co máme říci o těch velrybách? Pokud jde o knihařskou velrybu, která se vine jako réva kolem řetězu spuštěné kotvy – bývá vytlačena a vylacena na hřbetech a titulních stranách mnohých knih jak starých, tak nových – tento tvor je velmi malebný, ale čistě vybájený a je, myslím, napodobeninou podobných obrazů na antických vázách. Ačkoli bývá vše-obecne nazýván delfinem, přece podle mého soudu je tato knihařská ryba pokusem o velrybu, protože tu minili zobrazit, když tuto značku poprvé zaváděli. Značky bylo poprvé použito italským nakladatelem někdy v pat-náctém století, když ožívala učenost. Za oněch dob, a ještě poměrně done-dávna, lidé totiž delfiny považovali za zvláštní druh leviatana.

A co máme říci o velrybách na vývěsních štítech, jež visí nad krámy ob-chodníků s olejem? Jsou to obyčejně velryby Richarda III., s velbloudími hrby, velmi divoké; k snídani mívají tři nebo čtyři námořnické dorty, to jest velrybářské čluny plné námořníků. Jejich znetvořená těla se pohybují v mo-řích krve a kobaltu.

Ze všech těchto důvodů – ať už se na to díváte jakkoli – musíte dospět k názoru, že velký leviatan je jediný tvor na světě, který až do konce zůstane nevymalován. Je pravda, že se některý obraz přibližuje skutečnosti více než jiný, přece však není opravdu věrný. Neznáme tedy na světě způsob jak přesně zjistit pravou podobu velryby. A jediný způsob, jak si můžete utvořit aspoň přibližnou představu o jejích živých obrysech, je to, že se sami vydáte na velrybářskou výpravu; při tom se ovšem vydáváte nemalému nebezpečí, že váš leviatan na věky stáhne a potopí. Proto se mi zdá, že udělaté nejlíp, nebudete-li příliš nenasytně zvědaví, pokud jde o toho leviatana.